

Výjimečný čin

Miloš Fikejz: *Filmoví herci současnosti. 640 profilů zahraničních herců.*

Filmové nakladatelství Cinema (ve spolupráci s Knižním klubem),

Praha 1996, 668 stran, náklad 11 000 výtisků.

Jako výzvu hodnou následování i jako ojedinělou výjimku lze přijmout a ocenit knihu Miloše Fikejze *Filmoví herci současnosti* s podtitulem *640 profilů zahraničních herců*. Filmografická práce takového rozsahu, věnovaná zahraničním hercům, se u nás objevuje vůbec poprvé. Patří k oněm solitérům české (československé) filmové literatury (dostupné širší veřejnosti), jež lze spočítat na prstech jedné ruky. První prst patří fenomenálnímu dílu Jaroslava Brože a Myrtila Frídy *666 profilů zahraničních režisérů* (Československý filmový ústav, Praha 1977), jímž po třech předcházejících užších vydáních vyvrcholila filmografická činnost „otců-zakladatelů“. Na Brože a Frídu navázala další dvojice, tentokrát ostravských filmofilů Milana Líčky a Vítězslava Rohana, v knize *Stručný přehled tvorby 250 zahraničních režisérů* (Profil, Ostrava 1988), poté co tito autoři vydali v roce 1984 *Stručný přehled tvorby 218 zahraničních režisérů* (Filmový klub ROH – Dům kultury pracujících Vítkovic, Ostrava 1984). Kromě zmíněných paperbacků, „černého“ a „oranžového“, je tu ještě *Encyklopédia filmu* (Vydavateľstvo Obzor, Bratislava 1993), kterou snad můžeme aspoň trochu považovat ještě za „federální“ a která navazuje na „stříbrnou“ *Malú encyklopédiu filmu* z roku 1974. K zásadním domácím počínům patří ovšem i *Encyklopedie fantastického filmu* (Cinema, Praha 1994) od Ivana Adamoviče a jeho spolupracovníků. A to je vskutku vše, pokud jde o původní přehledovou literaturu o zahraničních tvůrcích a jejich díle.¹⁾ Existuje za ta léta přece jen řada titulů monografických, z nichž lze připomenout sešitové profily, vydávané Československým filmovým ústavem, nebo záslužné dílo Ljubomíra Olivy *Režiséri (Itálie)* (ČSFÚ, Praha 1984), jež bylo prvním i posledním počinem z proponované řady. Pokud jde přímo o herecké profily, je třeba se zmínit ještě o knižním výběru ze zmíněných „ústavních sešitů“ ve dvou svazcích *Filmové portréty 1, 2* (ČSFÚ, Praha 1990). Kromě toho vyšly tu a tam i další knížky, jež však svým výběrem či zpracováním měly ryze popularizační či komerční funkci. Stručné (více či méně úplné) herecké filmografie ovšem byly a jsou publikovány dlouhá léta na stránkách bývalého Kina, Filmu a doby, Cinemy, Kinorevue a zejména ve Filmovém přehledu. Zaplať panbůh za toto vše, je to však proklatě málo! Alespoň jednu citelnou položku ve velkých dluzích vůči světovému kinematografickému dění teď můžeme díky Fikejzovu monumentálnímu lexikonu odškrtnout jako dočasně splacenou.

Po roce 1989 se navzdory nářkům o nezájmu čtenářů roztrhl pytel s nejrůznějšími knihami z oblasti filmu. Dominovaly jim monografie či autobiografie slavných herců, vydávané vesměs

1) V oblasti filmografické literatury o českých tvůrcích jsme na tom také velmi špatně. Pomineme-li četné práce, vydávané na ofsetu „pouze pro vnitřní potřebu“, zůstanou nám v zásadě publikace: Jaroslav Brož – Myrtil Frída: *Historie československého filmu v obrazech 1898 – 1930* (Orbis, Praha 1959) a *Historie československého filmu v obrazech 1930 – 1945* (Orbis, Praha 1966), Luboš Bartošek – Šárka Bartošková: *Českoslovenští filmoví režiséri sedmdesátých let* (ČSFÚ, Praha 1983), *Filmové profily – Českoslovenští scenáristé, režiséri, kameramani, hudební skladatelé a architekti hraných filmů* (ČSFÚ, Praha 1986), dvojsvazkové *Filmové profily 2, Českoslovenští filmoví herci* (ČSFÚ, Praha 1990). V této oblasti se snad už blýská na lepší časy. Národní filmový archiv vydává od roku 1992 každoročně obsáhlou Filmovou ročenku, vydal první díl podrobného katalogu *Český hraný film I 1898 – 1930* (NFA, Praha 1995) a chystá další díly. Filmové nakladatelství Cinema tiskne letos *Lexikon českého filmu* od Václava Březiny (s kompletním přehledem českých filmů uvedených v kinech od roku 1930 do roku 1995) a chystá se na filmografii českých herců.

v nesmyslně exkluzivní podobě, zhusta v mizerném překladu a v neuváženém nákladu; končily zpravidla ve výprodejích. Trh se i v této oblasti pozvolna nasycuje a usazuje, ale dobrých vydavatelů, překladatelů a lektorů je stále málo. Chyb ubývá, ale pořád ještě jsou. Herci, často dosud známí jen z nekvalitních barevných fotek v socialistických magazínech, se najednou nečekaně přiblížili. Někteří k nám přijeli natáčet nebo se podívat na festivaly. Naopak z našeho zorného úhlu téměř zmizeli herci z „východního bloku“. Všechny tyto okolnosti vytvářejí živnou půdu pro knížku, která by měla být samozřejmostí v každé civilizované zemi. Zvláště v době, kdy hlad po encyklopediích a lexikonech všeho druhu je stále ještě nenasyčený.

Byl jsem u zrodu Fikejzova díla a sledoval jsem po dlouhé roky jeho strastiplné peripetie. Často jsem se před autorem netajil skepsí a v okamžicích chmurné beznaděje jsem ho naopak povzbuzoval. Stěží tedy mohu být kritickým hodnotitelem. Ostatně vím, že přepečlivý dokumentátor sám dobře zná nedostatky a chyby své práce. Budiž řečeno jasně, že takovéto dílo se bez drobných vad ani nemůže obejít. Není totiž v lidských silách uhlídat v té záplavě dat všechno. A zároveň budiž řečeno, že v České republice je jen pár lidí, kteří by mohli takový kus práce vykonat. Kromě nezměrné trpělivosti, píle, houževnatosti a letitých zkušeností je totiž k takovému individuálnímu projektu třeba i značná porce donkichotství.

V knize není o autorovi ani zmínka. Biografická poznámka by byla na místě jistě více, než vydavatelovo redundantní úvodní slovo. Miloš Fikejz (1959) je vedoucím knihovny Národního filmového archivu. Soustavně sleduje dění v oboru a má jedinečný přístup k pramenům ať ve formě zahraničních knih, slovníků, encyklopedií, časopisů či v poslední době i CD-romů. Profesionální předpoklady jsou ovšem podtrženy výše zmíněnými vlastnostmi a přímo bytostným ponorem do tématu. Autor je kromě toho vášnivý fotograf. Zaměřuje se na černobílé portréty známých osobností filmového a kulturního světa. Pracuje zásadně bez blesku a vždy s rozmyslem. Při bedlivějším pohledu možná zjistíte, které fotografie v knize jsou jeho a které jsou převzaté. Niterná, možná podvědomá bystrost fotografa se může promítnout i do suchého textu hereckého medailonku. Každý profil v knize je syntézou (jistě velmi omezené) osobní zkušenosti (dané zhlédnutými tituly či kratičkým setkáním) s kompilací mnoha pramenů. Každý medailon vznikl bedlivým srovnáváním různých dat. Badatelé a dokumentátoři dobře vědí, jak se odlišují fakta i v renomovaných publikacích a jak je pracné přiblížit se skutečnosti. Ve filmové branži existuje několik spolehlivých kompendií, solidních ročenek a lexikonů. Ale i jim navzdory Fikejz zase zpřesňoval komparací či údajem, získaným přímo od herce. Nejen v tomto ohledu jeho kniha snese srovnání se světem, ale v lecčems slavné vzory doplňuje a přesahuje.

V krátkém úvodu autor dostatečně komentuje určení knihy, výběr a stavbu hesel. Omezím se proto jen na několik glos. Zcela akceptuji nelehké rozhodnutí o tom, kdo ano a kdo bohužel ne. Souhlasím i s nutným časovým vymezením. Jen konstatuji, že pokud v knize není někdo ze slavných starších herců (např. Katharine Hepburnová, Richard Burton, George Burns, Jerry Lewis, Steve McQueen, Elizabeth Taylorová...) ten už se patrně v žádné naší příručce nevyskytne. Přitom filmy s nimi se objevují jak v televizi tak na videu. Víím dobře, že Fikejz má seznam profilů dalších herců, které do knihy nedostal. Tento typ lexikonu není samozřejmě na jeden rok, nicméně přece jen taková kniha stárne. Měla by být samozřejmostí další rozšířená a upravená vydání, kde by se dostalo i na jiné herce (nescházela by tam jména jako Angela Bassettová, Jim Carrey, Richard Crenna, Brian Dennehy, Olympia Dukakisová, Chazz Palminteri, Jack Warden...). Rozumné rozmezí by mělo být asi tři roky.

V heslech se autor nevyhnul tu a tam frázím či drobným stylistickým prohřeškům. Zcela to však vyvažuje hutnost textu, kde je zachycena nejen filmová dráha portrétovaného, ale i další indicie (původ, vzdělání, divadlo, soukromí) a mnohdy také výstižná charakterizace hereckého typu. Zcela zásadní jsou detailní filmografie, jejichž jednoznačnou předností je, že zachycují případné

české uvedení titulu v některém z médií (kino, video, televize, kabelová televize). V této oblasti totiž panuje obrovský chaos. Lze ještě podchytit filmy uváděné v kinech, možná do značné míry i díla uváděná v televizích, ale zkuste zjistit, zda se ten který titul objevil na našem legálním videotrhu! Stává se, že stejný snímek bývá uveden pod různými názvy v televizích či na videu nebo dokonce i při druhé videopremiéře. Fikejz si po léta vede vlastní databáze. Jen díky tomu pak může být tak přesný. Důležitým atributem medailonů je i uvedená česká bibliografie. Milou pozorností pro některé čtenáře má být uvedená adresa herce či jeho agentury. Malé černobílé fotografie v textu se samozřejmě vyznačují různou kvalitou a vypovídací schopností, nicméně v knize o hercích nemají chybět (ale nemělo by se stát, že třeba u bratrů Bridgesových je na obou fotografiích mladší Jeff).

Nespornou (momentální) předností titulu je jeho aktuálnost. Autor do poslední chvíle doplňoval do korektur. Proto také filmografie ke konci knihy jsou podrobnější. Zároveň se ovšem stalo, že se třeba ohlášený název filmu změnil, což už nebylo možné zachytit. (Drobnou zajímavostí je, že kdyby se například nečekaně rychle „vybuzený“ hitmaker Jim Carrey jmenoval jinak, s počátečním písmenem z konce abecedy, jistě by v knize nechyběl.)

Konstrukce hesel, použití zkratk i různých typů písma vychází z dlouholeté prověřené zkušenosti a velmi se podobá zpracování profilů v dvojdielné publikaci Šárky a Luboše Bartoškových *Filmové profily 2, Českoslovenští herci* (ČSFÚ, Praha 1990). Podobná je i přehledná grafická úprava. (K té jen jedna drobná poznámka: pro příště by bylo užitečnější a přehlednější vysázet jména herců, uvedených na stránce, nahoře a k vnější straně, než pod textem u vnitřní strany).

Filmové nakladatelství Cinema vsutku ojedinělým způsobem rozšiřuje nabídku oborové literatury. A kniha Miloše Fikejze je podle mého názoru jeho zatím nejzdařilejší a nejšťastnější počín. Nakladatel zřetelně usiluje i o vnější exkluzivitu vydávaných titulů, což je někde zcela na místě. Ale Fikejzova kniha by se podle mého názoru klidně obešla bez těžkého křídového papíru a možná i bez masivní vazby (poměrně malá publikace váží téměř jeden kilogram). Osobně bych dal přednost prostému trvanlivému paperbacku. To je ovšem názor uživatele, který bere knihu denně do ruky. A takových zase zřejmě tolik není.

Publikace *Filmoví herci současnosti* mimo jiné znovu dokládá stále ještě málo docenovanou pravdu, že fundovaná česká práce je lepší než překladová. Je zároveň velkou výzvou k pokračování nejen pro autora samotného, ale i pro další odborníky. Námětů k podobným příručkám, jež v kulturně vyspělé zemi prostě nesmějí chybět, dodá každý odborník několik. Příznivé začínají být i podmínky technické (počítače, databáze, CD-romy, Internet). Otázkou ovšem zůstává, zda lze takové projekty dělat jen ve volných chvílích a takříkajíc podomácku, sice s profesionální zkušeností, leč s amatérským zápalem. Zda lze spoléhat pouze na nějakého „osvíceného“ vydavatele bez patřičných finančních prostředků. Prostě i v tomto oboru se musí změnit klima a musejí vzniknout podmínky pro vsutku důstojnou tvorbu, která je sice báječným dobrodružstvím, nemůže však být záležitostí osamělých dobrodruhů. Zatím si važme solitérů typu Miloše Fikejze!

Tomáš Bartošek